

ПРОБОСЕМ

МІСЯЧНИК КУЛЬТУРИ

LSP

Зміст:

Оксана Лятуринська: *	225	Ніна Михалевичена: Вихован-	
Евген Маланюк: Нині	225	ня дитини	237
Іван Ірлявський: Із циклю „Ве-		Др. Микола Андрусяк: Пробле-	
ресень”	226	ма історичної синтези	239
Андрій Гарасевич: Осінній со-		ОЛЕ: Літературна Одеса	248
нет	226	Олег Штуль: Вибрані поезії	
Ростислав Біндик: Бов аемлі	227	Баюкані	250
Микола Куліш: Народній Мала-		М. О. Гайворонський: „Суїтва”	
хій	231	Р. Придаткевича	252
Катерина Білецька: Свято у-		С. Половець: Задість рецензій	253
країнської Декстрі	234	Хроніка	254

Річник VII.

ВЕРЕСЕНЬ

Число 9 (86)

ПРАГА 1940

ЦІНА 050 RM

„ПРОБОЕМ“

МІСЯЧНИК КУЛЬТУРИ

Основник: Др. Степан Росоха

Видавець: Федір Гайович

Відпов. редактор: Іван Рошко

Редакція: Колегія

„ПРОБОЕМ“

виходить кінцем кожного місяця. — Редакція застерігає собі право рукописи виправляти та скорочувати. — Невикористані рукописи редакція повертає тільки по надісланні марок на поворот. — Передплата в Протектораті Чехія й Морава 50.— К на рік, на чверть року 15.— К. — В Німеччині річно 6.— RM, четвертьрічно 1.70 RM, за границею 80.— K, або їхня рівновартість. — Число konta Поштової Шадниці в Празі 201.699., в Німеччині Postscheckkonto Nr. 122.124 Berlin, Zeitschrift „NASTUP“ in Prag; в Іен. Губерн.: P. Sch. B. Warschau Nr. 10.020 „Nastup“ Zeitschrift in Prag.

„PROBOJEM“

měsíčník kultury, vychází koncem každého měsíce. — Vy-
davatel: Fedit Hajovyč. — Odpovědný redaktor: Ivan
Roško, Praha XIV, Lumírova 1. — Novinová sázba povo-
lena ředitelstvím pošt v Praze, čís. 162.545-III a 1939. —
Dohledací poštovní úřad Praha 8. — Adresa redakce a ad-
ministrace: Praha III, Josefská 2/II. — Tiskne knihtiskárna
Jana Andresky vd., Praha XII, Bělehradská tř. 97.

Всяке листування й матеріали просимо слати на адресу:

„PROBOJEM“, Praha XIV-65, pošt. schránka 3.

4 8754

233463

ОКСАНА ЛЯТУРИНСЬКА

* * *

У нас вже скошено отави,
вже вів вітер із стерниськ.
Зайди, хто-небудь, спробуй страви
і, ваявши хліб, перехрестись.

Уже просторо на подвіррі.
Змолочена остання в кіп.
Хай прийдуть слоти, прийдуть, чвири,
цілуючи знад краю хліб.

Ти на столі кришки залишиш
і трохи страви розіллеш.
За стіл, як гости наймиліші,
Діди, йдіть гостювати теж.

ЕВГЕН МАЛАНЮК

Нині

Злякане сонце зза хмар диск покавало пригаслий.
Ранок звивинувсь у млу. Мжичка засіяла анов.
Тиша лягла на поля, де війна перейшла ураганом
і покотилася геть в північ і в захід . . . А схід

просторами причаївсь і зрадливо пантруб події,
щоб, крадучися, урвать і гіеною анов утікти.
Віку страшний і великий! Правнуки гвадрити будуть
тим, що обличчя твого бачили помсту і гнів:

готські навали твої, фаланги нових Олександрів,
Цезарів очі палкі, Риму воскреслого мідь,
поступ важких лейбіонів у димі з вогню і заліза,
тверду тевтонів ходу, що невблаганна, як час.

ІВАН ІРЛЯВСЬКИЙ

Із циклю „Вересень“

В напругі дні серпневі допровадив
я за ріку й застиг на березі,
де зустрічав свою кохану радо, —
тепер зустрінув — вересень.

Вслухаюся — забентежено ці липи
шумлять удень; між тими шумами
мій голос губиться охриплій
і я задумуюсь.

Мій голос губиться і я не всилі
шукати слів, співати схильовано,
чи бігти полем на далекі мілі
ось травами шовковими.

Я чую — ранком все чіткіше млини
перекликаються за горами,
а вітер вщух, забутий на долині,
один під ворями.

І беться листя, наче серце в грудях,
коли застука несподівано
його любов, і до життя пробудить,
та листю вже доспівано.

Ще будуть гості милі та веселі
всміхатись на плоди за столами
і винами переливати келих,
сміятись над мозолями.

І будуть їм ще довго під очима
пружки утоми заворожені,
док' вересень не розпліветься в римах
ключів здорожених.

АНДРІЙ ГАРАЄВИЧ

Осінній сонет

Осіннє листя вже у бронзу давонить,
сміється сріблом ранішня імла.
Не все Ти, земле чорна, віддала
з плодючого, розораного лона.

Дала Ти овочів достиглі грона,
солодкість вин... Раірвані тіла
дерев, кущів смарагдом обвела
під супровід вітрів давінких симфоній...

Ти не зродила Ґенія-титана,
щоб в загравах і бурях перепон
огнем і кровю написав закон
і вивів рід свій з забуття омани...
... Вже ранок стукає в шибки вікон,
виходить сонце вологістю пяне...

РОСТИСЛАВ ЄНДІК

Зов землі

(Уривок)

За обріями заклубилися чорні хмари, що впали на Лемківщину оловянним дощем. В повітрі літали голубі голуби та воркували глухо і тривожно. По землі повзали апокаліптичні бестії, збивали вали сивого туману, ригали вогнем і пропадали в ньому і далі. Армія вилася в судорогах, як потята гадина, що стратила цди і зуби, корчилася і підкидалася, а її частини розпадалися і в дивний спосіб пропадали, поліщаючи по собі тільки скривавлену луску.

Поломилися кордони, розвалилися трони і на Лемківщину ввійшли чужі війська. Разом із тим пропали старі закони, а поза військовим правом ніхто не впроваджував нових.

В Семена розцвіла надія:

— Мматтері твоїй люшню до подолку! Наїлася земля трупа, аж тріскає, а з ним і наші кривди загнивають. Що далі буде — буде видно.

І вийшов він на землі роду опліття розвалювати, межі розорювати, кривди направляти.

І брав він ту з опліття висвобожену землю в жмені, тішився нею і не міг натішитися.

— Все мое, — радісно билося серце, — торбеям вась до неї! Щеайте-пропадайте в нашого багацтва, в кучах і стайнях пропадайте і не коліть очей обманом. Де ви були, як наши діди на цім ґрунті руци-ної собі мукарили, кровю й потом ІІ поїли?

Але і Гафія не сиділа, агорнувши руки на бріху. Вона мала практику, в боротьбі з Семеном, як любилася, як пускала фаріонів, купувала свідків, підгризаля, як відьма ліс, село. Тому вилетіла на поле і сплеснула руками:

— Рятуйте, люди, роабій на гладкій дорозі! Мій обвів мене довкола кожної левади і на кожній межі передав кицьку мураві. За мною право, за мною суд, я виграла справу. Рятуйте мене, люди, від того ненаїсного пекельника.

— Ти кажеш, що тобі Олекса землю дав, а я реку — ні. Йому серце трісло з жалю за землею. Може бути, що панське право за тобою, може бути, що ти виграла останній шлюс у Варшаві, але я тебе запитаю: де тепер те право і де то тепер та Варшава? Геть мені з землі, бо тебе на табаку вітру і в бевзіті пущу з вітром.

І подивився на неї таким вором, що зараз Гафія зміркувала, що для нього вбивство — дрібна пилинчка супроти того всього, що він був здатний зробити за землю роду.

— Отже нема що тут робити, — погадала собі. Та вона мала ще й іншу практику: з пятнадцятьма козаками і шіснадцятим Олексою.

Все зробила — оком мигнути: скіць до команда тури, скіць в живінірами, але не на поле, щоб його паликами оббивати, тільки до Семенової хати.

Боже, рани Твої, Христе!

З Семена валилися цурупалля в туманах душі.

Старе право задержало за собою стару міць.

Семен аchorнів і не алівав в печі. Колишня любов до землі — Земля — святість! Важити своїм життям, останню свою кров їй віддати хоч би всупереч, або і проти Бога — чи ж то святотатство? Нема пекла, що відстрашувало б, нема гріха, неможливого в чині, бо Бог і земля — єдність, Бог і зрада землі — ідолопоклонство! Є тут лукавство і захланність? Чому не любов дуба, що, вирваний, вяне і вмирає. Та, арештою, навіщо ставити питання — чому? Так є і вистарчає — колишня любов до землі замінилася в ненависть. Семен не тільки не алівав в печі, він оббив її дошками, щоб не лежати на землі. Поза тим мовчав. Біль серед побоїв не вирвав з його затиснених уст ні одного слова, тепер із півотворених не виходив і шепті, не наче б всякий звук замерза в горлянці. Семен умер, на печі живучи.

Але не зовсім. Він воскрес, як пролунав на Лемківщині гомін:

— На восток!

— На восток!

— На восток!

І промовив:

— Кину, піду, хай все пропаде, хай мені мої кривда очі не випікає.

* * *

На восток! Лемки скомашлися, бо отвиралася для них нова Америка, для них, випханих на увбіччя лисих горбів, на яких орка йде часто навпереди в цирковими вправами. Дивився в боку і дивувшися, чому це летять стрімголов у пропасть коні а плугом і

людиною, бо ж врешті лемківський горб — не земна куля, а вони — не мухи, що сидять на стелі.

На восток!

— Не боялися ми моря, не боялися канадійських пралісів, не боялися кальвінів, не побоїмось близького і рідного нам сходу.

Рушили комісії по селах збирати охочих, лемки ж своїх людей вибирають в посли.

— Далеко не йдьте, але добре приглядайтеся до сіл: в чиїх тепер руках земля, кого за війта вибирають і чи сміються наші люди.

Передерлись через границю, оглянули і вернулися:

— Землі в, Польщі нема, в хлопа нас ніхто не скине, бо всі тепер раді хлопами стати. Жди в, панів нема, але який жид піде землю гристи?

І тоді виславо село до комісії письмо:

„Население нашей деревни с глубокой благодарностью принял бы всякую возможность применения своих сил в земледельческом труде“.

Приїхала в село комісія, вібралися люди, а серед комісарів хлоп у хлопа, як свічки, а грубі, як медведі.

— Оце разраса! — поцмокують лемки, — на тучних землях випашена і добром оброком кохана.

Та зараз таки зробився серед них заколот, бо не всі були одної гадки.

— Вибрані боби, як у корці маку. Я видів що інше. Миршаве, хоч жменею закрий, — каже один з них послів, що передирається через границю і видів, що видів, не те, що хотів.

Цей посол інакше говорив. Комісія собі, він собі, так тне що гей! Колотились, колотились, аж комісія відійшла на бік, а посол кивнув на Нотарвича, що не знати звідкіль капнув у село. Нотарвич почав звисока, та його зараз заголювали:

— Ми не міщаємося до ваших українських справ, ви не мішайтесь до наших лемківських.

— Не слухайте чужих, ми всі — брати.

— Ая, брати! А де ви, українці, нашу руську метрику заділи?

— Бороніть своєї землі, не випускайте її в рук, бо приблуди сядуть на неї і щойно ті заберуть метрику.

— Не вам нас учити, що ми маємо боронити. А як ви боронили своєї, що аж сюди втікли?

— Дві армії ішло, як дві грізні тучі, а третя скаженими вовками розсипалась і нас катувала. Що ми мали робити? Тримайтесь землі, бо тут спокій.

— Ми любимо свою землю, але з неї вигонить нас нужда і голодова смерть.

— І там голод.

— В вас, паночку, голод, але на правду. Ми виділи ще за тієї війни такі хліби, як циганські точила, а білі, як жидівські штрудлі.

— Не ті часи, бо тепер загонять людей, як овець до отари.

— Навіть злодії чесно діляться своїми паями, чому ж порядні гавди мали б битися? Більше людей — лекша робота.

— Гуртове — чортове.

— Ви говорите, що вам потрібне, не нам.

— А віра? — перекрикують на останку шум і гомін юрби — вони, посол і Нотарвич.

— Досить уже тієї віри було за Польщі. Ідеш до староства — якої віри?, ідеш до війська — якої віри?, ідеш до суду — якої віри?, добра справа й наша віра завжди вийде кепська міра. В нас не вірять і вдають, що вірять, там вірять і вдають, що не вірять.

Робилася спека, але в душних душах обох приятелів — темнота. Обидва вчули, що стали вони чужі серед свого народу. І гнів і жаль давив їм груди і натискав, як кам'яна гора. Сам агнеш під страшеною вагою і ніяк не врушиш її в місця.

Але Семен не відавався під час тієї суперечки, тільки зараз пішов до комісії і запросив її до себе на обід.

Видовжилися обличчя в комісії, що і Семен вбирається десь Іхати, як побачили його велику господарку. І один таки не витримав і сказав йому на боці потиху, щоб другі не чули.

— Чого ж ви шукаєте на тому боці, як вам на цьому добре?

— Правди, — відповів.

— Га, як правди, то йдьте, але знайте, що кожна ціла правда вбиває.

* * *

Стояла глибока зима над Лемківщиною, як вирушали з села. Небагато іхало, бо деякі навіть в останній хвилині валишалися вдома. Семен не завернувся. Та як сів у сани і рушив в місця, не глянувши востаннє на землю роду, то видалося йому, неначе б випарувала йому душа і він став якимсь околотом, що щоправда обертається, але нічого не почував.

І так іхав він, нічого не відаючи, нічого не почуваючи, і Іхав, як торбей і жебрак, він — вигнаний враждою в власної хати, холатий від снігу, обліплений соплями леду, сам, неначе сопель.

Аж як минула валка переселенців міст у Сяноку і зміряла очима білу даль невідомого та невідкличного її призначеного, аж як стала вона перед простягненим невблагано безкрайм сходом, неначе перед челостями пекельних брам, що ось уже на вікні втріснуться за нею і вона мандруватиме далі, як вічний жид в пятном на плечах, аж щойно тоді сталося, що Семен глянув у сторону покиненої землі.

На ваході ваходило сонце і червонило край неба, як рубець кривавої розвогненої рани. Видавалося, що те сонце вже не війде і втопиться десь у вахідному морі.

Втопиться, чи може скоче покарати людей за їх втечу з рідної землі, ва їх араду?

Семен дивився скляними очима на рану неба, але не почував нічого, бо замінився в ледяний сопель, як тільки сів у сани з випарованою душою.

Та рана кликала його.

Що в ньому діялося тоді, як він не мав душі? Що говорила йому розогнена рана неба, як він оглух і тільки тупо десь ще тліла та щемліла ненаїсна вражда за землю роду і ненависть до довкілля й обрид к' ній самій?

Я скажу вам — я, автор:

Це був магнет, що притягав сталь шляхетну, відчищену від примішок і змішок, магнет землі, що заставляє управляти навіть рідну рінь, боронити до загину і кохати до останку, він — оклик немовляти за безпечним лоном мами, він кличе навіть перелетні птахи з дальніх вирів до давніх гнізд, він вказує незримий шлях у льоті голубам і пне ростини вгору до простору і сонця.

Семен покинув валку і пустився в сторону Сяну. Вигуками здергували його, та він не чув нічого, бо ж він оглух, він бачив тільки розогнену рану неба, що притягала, як магнет шляхетну сталь, а тимто

йшов,

йшов,

йшов . . .

доходив до половини замералої ріки. Тоді позаду бахнув стріл. Семен спотикнувся, впав, та не перестав він посуватися вперед. Ліа, як хробак, вже тільки скорчес тіла, аж доки не доліз до берега. Там в останній раз напружився, встав і молитовно простягнув рамя до неба — його розогнено-кривавої рани. І впав, дотикаючи устами грудок замералої кремянистої лемківської землі, поцілунком витаючися і прощаючися з нею.

На заході дотлів шумний та буйний день.

МИКОЛА КУЛІШ

Народній Малахій *)

М а л а х і й

ваходив, вахвилювавсь, як ще ніколи.

Негайно . . . Негайно потрібна реформа людини . . . Зараз, кажу, або вже ніколи. Раюм з цим пересвідчуєсь, що ніхто, oprіч мене, такої реформи не зробить . . . Так. От тільки не знаю, з чого почати . . . Вихор думок, голубих, зелених, жовтих, червоних . . . Як їх багато. Ціла метелиця. А найбільш голубих, і вони, по моїму,

*) Містично уривок чи не найкарколомнішої з сатир М. Куліша (див. „Пробоем“ ч. 3—5), присвяченої основній темі нашого недавнього минулого. Герой твору — Малахій Стаканчик, втілення малоросійської провінції, попавши до Харківської психіатричної лічниці, вирушав звідти реформувати світ. Несе ж він на кожному кроці тлін, розклад і руїну. Річ бе нещадно той елемент в українстві, що захопившись оманою чужих ідей, спричинив Й катстрофу.

Редакція.

найкращі та найпридатніші будуть на мою реформу. Треба їх ловити... Ось одна. Ось друга. Ось третя. Немов метелики, а дивиться, що з них виходить.

У хворій його уяві зявилися, розквітили диво-ніжні проекти, реформи, цілі картини. Спочатку з голубих коливань і метеликів збіглися, закрутилися якісь голубі кола з жовтогарячими центрами, забрінів спів «Милость міра Дехтярова», перемішаний з Інтернаціоналом, брязкотом кадила та з трелями жайворонків, по тому вималювалось таке: десь у голубій РНК голубі урядовці сидять і слухають його доповідь про негайну реформу людини. Плещуть в долоні, схвалюють і вітають його, він далі показує урядовцям. По Черзі до нього підходять: дідок в дармовісі, колишній воєнний в газіфі, лама, Аганія, санітар, божевільні, він накриває кожного голубим покривалом, повчав, переконув, потім робить магічний рух рукою і тоді зпід голубого покривала виходить оновлена людина, страшенно вічлива, надзвичайно добра, ангелоподібна. Далі ці люди, багато людей і він на чолі їх, з червоними ма-камі та з жовтими нагідками йдуть у голубу даль. По дорозі бачуть — стойть гора Фавор, Оля несе яблука святині, люди співають Й «осанна», тільки якось поновому. По тому в голубому марені маячить якийсь новий Єрусалим, далі голубі долини, голубі гори, знов долини, голубі дощі, зливи і нарешті голубе ніщо.

Очунявся Малахій. Олі вже не було. Навколо ходили й кружляли хворі.

Малахій

Ага... На підставі вищепобаченого (взяв пучку землі, поплював, розтер і помазав собі лоба). Помазаюся народнім урядовцем (гучно). Сповнилось. Слухайте всі, всі, всі... В імя голубої революції я помазався народнім урядовцем...

Другий

Тихо. Я бачив, у траві верблюжі вуха ростуть.

Малахій

- Хай ростуть.
- Вони ж слухають.
- Прекрасно.
- І переказують.
- Кому?
- Всім...

Малахій звів голову

Прекрасно. Гей, верблюжі вуха. Перекажіть всім, всім, мій перший декрет.

Хворі поміж себе

Всім, всім, всім.

Малахій

З ласки великої матері нашої революції я помазався народнім урядовцем. Анкета моя: ціпок і торбина сухарів; родинного стану я зрікся, пішки пройшов увесь стаж попередній, воду я пив із ста-

семи криниць; урядовець без портфеля; зовнішні оянаки та клейноди мої; червона лента через ліве плече, ціпчик і сурма, для українців бриль і на великі свята — корона а соняшника в руці. Народний Малахій. Ні, не так... Народний Малахій, в дужках — урядовець. Скорочено — Нармах... Ні, Нармахнар.

Х в о р і

Народний Малахій. Нармахнар появився.

Х т о с ь став на коліна

Виведи нас відсі.

Х т о с ь захвилювався

Він самозванець, не вірте.

Т р е т і й

Коли ти велике начальство, — прикажи, щоб хліба святого не кришили. Хай крихти поїбирають. Отож од таких і голод. Думка була весілля справляти, коли гульк — і молода, і мати весільна на баштані посохли... А замість кавунів дитячі голови походили. Що крику, що плачу, кажуть...

М а л а х і й

Прикажу. Виведу. Всі бо наші просьби, заяви у серце кладу. До речі — мій другий декрет... Всім, всім, всім... Негайно скасувати всі портфелі й теки. Коли ж урядовці спитають, куди їм складати заяви та скарги, відповідь дайте: од нині всі скарги народні, заяви і просьби носите: 1) в голові, 2) в передсердечних сумках — ніже ні в портфелях, ні в теках. Народний Малахій. Скорочено — Нармахнар. Вілла Сабурова.

Х в о р і

Виведи нас, Нармахнаре.

М а л а х і й

Виведу й поведу. Поведу туди, де зорів небо й голубів земля, де за обрієм співають на золотих сідалках голубі будимири соціалістичні півні...

Х в о р і

- Нас не пустять.
- Не вірте йому.
- Сторожа не пустить.
- Небесні два сторожі й квочка не пустять.

М а л а х і й

Я вам скажу таке слово, що пустять — пароль такий, що й мур роввали... Підходьте по пароль.

Х в о р і

По пароль. По пароль. По пароль.

М а л а х і й кожному по тихо
Голубі мрії...

Хворі

повторивши той пароль, кинулись до муру.

Так виводь нас. Веди.

Малахій

Лівьте.

Хтось з хворих

А як піймають?

Малахій

Не піймають... На сторожі коло вас сам народній. Лівьте, кажу.

Подерлися, переліали хворі через мур. Малахій переждав останнього. Тоді поплював на руки.

В ім'я матері нашої революції (і поліз і собі).

КАТЕРИНА БІЛЕЦЬКА

Свято української Деметри

(Обжинковий обряд)

Дівчина: «Дай, Боже, щоб ми на другий рік дождали жито жати й вам вінка принести».

Господар: «Дай, Боже, щоб на тебе в церкві вложили вінець».

Білі рукави і вінок із колосся, довгі коси, серп в руках, а в очах те, що бачили Греки в очах Деметри, це те, що підганяло вгору рослини, наливало соками овочі, що блукало десь далеко і поринало в таємниці кожної стебелини.

Це наша Деметра: білі рукави, вінок із колосків, довгі коси. Вчора вявала снопи, весною заклинала Морену, в літі збирала цвіт-щастя, пускала вінки на воду — ворохила, ховалась від мавок і русалок, домовикові ставила в запічку миску з молоком, а тепер, як Деметра, як первісток загальної плідності, несе свій вінок, щоб вклести його в руки господареві і скавати йому: «Дай, Боже, щоб ми на другий рік дождали жито жати й вам вінка принести». Це слова нашої Деметри.

Стерня гостра і колюча, але вона ставала шовковою під босими ногами дівчини, бо відчувала кругом себе існування богів-волдарів цілого світу, що приносили доші і холод, блискавками розганяли хмари, витягали сонце сушитися на блакитні простори, і божків, що ниряли по болотах, шугали в дебрях, виривали з корінням столітні дуби, робили добро і зло; відчувала, що вони їй вклали теж мале зернятко тої сили робити добро і зло, дали право скавати слово, дали право володіти тим словом, щоб сталося так, а не інакше. Із вірою в свою міць зійшла із шовкової стерні на доріжку.

А господар? Що він каже? Він ті бачить під вінцем. Каже: „Дай, Боже, щоб на тебе в церкві вложили вінець!“ Який вінець? Цей, що вона несе, повний стиглого зерна? Цей, який бажає слідуючого урожаю? Ні, більше, дівчино, він тебе бачить над колицю, як матір, що ночами стереже родинне огнище, що мов та чарівниця, береже свою дитину від злого ока, шукав ночами зілля, яке відганяє хороби і нечисту силу. Це ще не все, дівчино. Ти тут стоїш, і всі дивляться на тебе. Ти найкраща, найдобріша, несеш золоту корону-вінок, сягаєш своїми словами до майбутнього. Разом зі всіми стоїть твій наречений і не пізаб забуде тебе, бо ти зараз не є людина, а істота, що агорнула докупи все на поверхні землі, поклава над ним свою руку і сказала: „Ростіть, дозрівайте, давайте плід, я вас бережу“.

Ти наша Деметра.

Останні покося, останні снопи, ось останній вів приїде і забере все до стодоли. Чи варто ще гостріти коси? Женці нетерпливі. Скорше до кінця! Ген дівчата вяжуть снопи, спішать, доганяють женців. Одній із них припаде нести корону. Зараз вяжуть і співають, не вгавають; сповіщають кінець започатому ділу:

Ой, літала сива каня по полю,
ваганяла дрібні пташки до бору:
ой, до бору, дрібні пташки, до бору,
не роніте рябих пір'їв по полю!
— Ой, вже ми рябе пір'я поронили,
літаючи по гороньках, по долинах.
Ой, ідило пахолятко по полю,
запрошало челядоньку до двору:
— Ой, до двору, челядонько, до двору,
не запалюй білого личка на полю . . .

Не запалюй личка! Коли воно вже таке васмалене, а руки, як вилиті із бронai.

Ой, лане, ланочку,
ой, повідж нам правдою, чи будемо ми у кінця,
чи підемо ми у вінця?
Ой, будеш, доню, будеш,
лише ланочку діжнеш.

Одна спина розігнулася, і одна коса перестала давеніти, за нею друга, третя . . . Останній жнець залишив жмут колосся, зараз будуть вязати „Спасову бороду“, ось лише дівчата довяжуть снопи . . .

Помалу збираються всі біля „бороди“. Настає урочиста хвилина: один із женців підступає, роздріблює зернята із невижатих колосків, посіває між стеблинами, приговорює: „Уроди, Боже, на всякого долю — й бідного й багатого!“ Парубки пролавять між авяваними колосками; парубків підштовхують; настають сміхи, жарти. Потім кидають серпи поза себе. Декілька серпів закололося

в землю. О, значить женці будуть і на другий рік працювати в цього самого господаря!

Дівчата починають співати:

Наше жниво вже в кінця.
Ану ж, дівчата, до вінця!
Конець нивонці, конець.
Будемо плести вінець!

Виплести тяжкий, стиглий вінець! Кожний простягав свої колоски, кожний хоче, щоб колос був ще тяжчий; урожай був добрий, стебла вижалися аж до землі. Он рипить останній віа, тяжкий, повний русявого абісокя із золотистим переливом. Сонце сідав, тіні від стеблі довгі, повітря пахуче, гойдається. Свято, кінець жнивам. Русява корона із золотистим переливом вже вложена на голову тій дівчині, що все перебірала пальцями свою косу, дивилась на всіх і все усміхалася. Була найкраща ві всіх і найдобріша.

Білі рукави, вінок на голові, серп в руках, разок червоного намиста і усмішка. Ступила із стерні на доріжку...

Дивувалися ліси,
де поділися вівси.
Женчики поажинали
валіаними серпами,
залізними серпами,
бліленькими руками.

І пішли. Пішли до господаря. Попереду царівна, за нею вся челядьонька. Ішли за нею, ніби вели молоду до шлюбу.

Зашуміла діброва,
валища дорога,
хаяїнові женці йдуть,
золотий вінок несуть!

Несуть його обережно, поволі, бо він дорожчий золота, ясніший від зорі.

Місяцю, місячейку,
світи нам на доріжейку,
щобисьмо не заблудили,
Вонойка не загубили,
бо наш Вонойко красний,
як місяченко ясний,
і ще вищий від плота,
ще дорожчий від злота,
і ще вищий від гори,
ще ясніший від зорі.

Підходять, співаючи, до воріт, а на дворі позаставлювані столи: Господар зустрічає, щасливий у святочному настрої, біля його жінка, ливиться на царівну, під подає свій вінок господареві і бажає, щоб на другий рік всі діждали нового вінка. А женці співають:

Ровгорися, вечірня зоре, перед ранньою стоя,
приберися, наша господиненько, перед нами жніями.
Одінь ті куни-соболі та білі горностаї!
„Не гріють мене тії куни-соболі та білі горностаї,
тільки гріє мое здоров'я музикове подвіря”.

Господар припрошує всіх до столу, самий наливав горілку, сам
крав хліб.

Закотилося да сонечко за зелений бір,
ми поїдемо вечеряти у багатий двір!
А в багатому дворі хліба-соли на столі —
і хліба і солі і всього доволі,
вареники в маслі, горілочка в пляшці!

Вечеря. Царівна всміхається, всі обережно ламають хліб, щоб
ані кришка не впала на стіл, на землю. У всіх ще перед очима
колосисте збіожя, всі ще чують його пахищі. А під кінець вечері
всі розвеселіли; зараз будуть музики! Будемо гуляти до півночі,
вже руки не болять. Де поділася та втома!

І гуляли, як на весіллі.
Кінець жнів, надходить осінь. У двері застукають тричі свати.
Чи не першій царівні, якій господар так гарно побажав: „Дай,
Боже, щоб на тебе в церкві вложили вінець!?”

НІНА МИХАЛЕВИЧЕВА

Виховання дитини

Роля жінки в суспільному житті нації велика. Особливо теперішність вимагає тісної співпраці у суспільному житті, як чоловіка так і жінок. Перед нами стоїть велике і відповідальне завдання, головним чином в перших часах розбудови нашої держави, а саме — вихова дітей та молоді.

Виборовши незалежність, ми зустрінемо я в Україні зі всіми наслідками чужої, роскладової праці, яка велася протягом більше двадцяти років. Не дивлячись на те, що наш народ є морально адоровий супроти чужих впливів — двадцять років невпинної праці ворога бевперечно лишили свої наслідки. Тому в першу чергу нам прийдеться увійти в саму душу народу і розпочати вихову дітей та докладну перевихову молоді. Очевидна річ, що жіночтво в організаційно-виховничій ділянці життя нації буде мати до діла в першу чергу з дітвою дошкільного віку та в дівчатах.

З досвіду Карпатської України ясно бачимо, яке велике значення має організоване життя молоді і як необхідні курси для інструкторок, що вирощують потім кадри для ведення гуртків по всіх закутинах держави. Мусимо твердо поставити справу органі-

заций і вихови з ясно окресленими засадами. Головні засади нашої вихови стремлять до того, щоб виплекати людину творчу, чинну, міцну і тверду морально, дисципліновану й відповідальну, політично свідому.

В початкових часах розбудови держави нам доведеться прикласти чимало зусиль і вміння, щоб подолати матеріалістичний вплив, який лишиться в масі, як наслідок довголітньої марксівської вихови. Цю отругу ми мусимо знищити до коріння зорганізованим молоді в місних національних гуртках, в яких головну вагу треба класти на ідеологічну, суспільно-політичну й фізичну вихову.

Діти й юнацтво шкільного віку має бути зорганізоване в шкільні гуртки під керівництвом старших шкільних товаришів, що ними в свою чергу керують вже вищколені провідники. Ці шкільні гуртки творять собою цілість, що має головною метою — виховання.

Не меншої ваги в вихова дітей — найменших наших громадян — будучини нації.

Дитину дошкільного віку безперечно найліпше виховав мати. І ми в першу чергу мусимо стреміти в своїй державі до того, щоб дати можливість матерям якнайбільше присвятитися своїм дітям. Отже, дати можливість матері в час від народження дитини до шести років її віку бути якнайбільше з дитиною.

Вирішуючи проблему виховання дитини в такий спосіб, мусимо організувати курси для матерів, на яких вони мусіли б прослухати програму духового і фізичного виховання дитини. Для урегулювання вихови дитини матерями й для вихови суспільної — діти від трьох до шести років мусять ходити до дитячих садків два рази на тиждень на цілий день. Садки ведуться фаховими виховницями, що мають вже закінчений фаховий курс. Завдання дитячих садків не в штампування одиниці під одну мірку. Виховання дітей в них стремить до того, щоб помогти розвинутись в дитині її творчим здібностям, відчути едину повязаність зі своїм народом і його минулим, звикнути до суспільного життя та до дисципліни й організованості.

Нація стремить до могутності й творчості, до перемоги експанзії. Складається з одиниць, які живуть і діють для своєї держави. Організоване виховання дав шляхи і керму для максимального вибуття прикмет характеру одиниці і спільноти, які є конечні для того росту і могутності нації.

Програма праці в садках має спиратися на певну тематику: повязаність з минулим, пізнавання свого краю; стремить до пленкання характеру і волі, дисципліни й товариськості. В основну засаду вихови входять: релігія, культ родини й Батьківщини, розвіднія спільноти й організованості, радість з життя й перемог, тілесна й духовна сила.

Весь матеріал (казки, пісні, забавки, спільні гри) мусить бути, в першу чергу своїм вмістом, лише національний український. Щоб бути міцним і непоборним, треба знати в першу чергу своє, себе самого. Тому для вихови дітей ми мусимо перетопити всю нашу

історію, всі леґенди про наших героїв, народні казки, міти — в зрозумілі дитячі казки, вірші, песи, дитячий ляльковий театр, в яких би дитина чула, бачила, через яких би осягнула неровнівну єдність з нашим героїчним минулім. Ляльки, що ними бавляться діти, мусять становити українські типи, постаті фантастичні (відьма, мавка, лісовик, домовик і т. д.) і реальні (княї, коваки, гетьманни, селяни...). В піснях і віршах дитина мусить бачити свою Батьківщину світлою, героїчною, великою, якою вона була і буде. Інсценізації, танці мають дати образ обрядів, свят, традицій. Релігія, передана цілям оповіданнями про Бога, Ісуса Христа, Духа Свято-го, Матір Божу (Почайівська, Покрови) мусить вкладти в їхні душі ввесь глибокий сміс християнства і життя святих, зв'язок з нашою історією.

В літі діти обов'язково мусять бути в літніх таборах, так само, як і юнацтво. В них фізичною виховою та ріжними завданнями, звязаними з поборюванням, використанням, вивченням природи — відповідно віку — загартовується відвага, рішучість, воля, скріплюється товариськість та сприймання життя і фізичних аусиль радісно й легко. В таких таборах кожна дитина мусить перебути щонайменше місяць. Батьки ж, що не мають можливості виїхати в міста, мусять посылати дитину в табори на ціле літо.

Отже вихова в садку в ці дні, коли дитина перебуває під доглядом виховниці — мусить доповнювати і зміцнювати виховання родинне.

Захоронки а кожноденным та цілоденным перебуванням дитини поза родиною — занадто відривають її від батьків — того живого ґрунту, що і після народження дитини продовжує її безпосередньо годувати своїми духовими вартостями. Коли ж дитина лишається ввесь час в родині, не може вона придбати того живого, органічного зв'язку з нацією, який повстав і кріпшає в оточенні таких же її товаришів. Тому система виховання дома при обов'язковому відвідуванні два дні в тижні (цілий день) дитячого садку є найліпша. Вона дасть можливість виховати гармонійну сполуку індівідуальної творчості з дисциплінованими товариськими прикметами, ясно окресленої, національної української суспільності.

Ясла ж і захоронки можуть і мусять бути лише, як соціальна установа.

Др. МИКОЛА АНДРУСЯК

Проблема історичної синтези

Проблему історичної синтези порушувано нераз в українській пресі, — але підхід до неї не все був влучний. Осьного часу була ще у львівських „Українських Вісٹях“ (30. XI. 1937, ч. 264) стаття історика Миколи Пасіки п. н. „Досить причинків, давайте синтезу“! То знову 1938. р. викликала в українській пресі великий

шум збірка нирисів лікаря д-ра Юрія Липи, що подекуди покликавався на деякі наукові праці та ніяк не вияснював справжнього призначення України, як це обіцював наголовок книжки. Наголовок загінотизував „рецензентів“, що навіть не застосувалися над тим, чи справді зміст відповідає Йому. Серед усіх прихильних до цієї книжки голосів не можна було перейти мовччи попри статтю в різдвяному числі „Літературно-наукового додатку Нового Часу“ з 1939. р., тому що вона виходила від пера поважного автора — Володимира Дорошенка. Володимир Дорошенко підносив збірку міркувань Липи до „історичної синтези“; і щоб не ширилося баламутство, треба було вияснити у львівському „Вістнику“ (1939, кн. 2, ст. 102—6), що „Призначення України“ не в ніякою історіософічною синтезою.

І тепер ріжні громадяни при ріжніх нагодах говорять про потребу синтези історії України, не застосувавшись над тим, що таке синтеза історії? Адже синтеза історії в протилежність до аналізи, що займається критичним розглядом джерел для висвітлення якоїсь події, в зложеннім низки історичних фактів в одну цілість; синтезою в монографії діячів, місцевостей та областей, нариси історії народів, держав, культури тощо, як у цілості, так у окремих періодах. Завершеннем синтези є висновок, до якого дійшов дослідник на основі зложеннія подій — в характеристиці будьто діяча, будьто періоду чи цілості історії народу, держави тощо. Очевидно, що основніше прослідив історик матеріали для висвітлення діяльності важливої історичної людини, або періоду чи цілості історії народу, то влучніші є його кінцеві висновки. Тимто до синтези повинні братися ті історики, що пройшли солідно аналізу історичних джерел. Висуваючи пекучу потребу синтези історії України, не можна кидати клича: „не треба причинків — давайте синтезу“, бо за синтезу не може братися початківець-історик, що мусить починати від аналізи, від „ причинків“.

Який є стан дослідів над історією України? Завдяки покійному Михайлові Грушевському (1866—1934) українська історична наука мав за собою праці, якими не можуть похвалитися навіть деякі державні народи. Грушевський виховав низку істориків у Галичині і Придніпрянщині. Історичні розвідки його та його учнів в редакціях ним „Записках Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові“ та в кіївських „Записках Українського Наукового Товариства“, „Україні“, „Наукових Збірниках Історичної Секції Української Академії Наук“ та інших виданнях цієї Академії до 1931. р. промошували шлях до повного висвітлення історії України. Грушевський сам опрацьовував систематично джерела й довів історію України в 10 томах до гадяцького договору. Але в цій своїй „Історії України-Руси“ та в своїх історичних розвідках часто він тільки зводить до купи сумлінно віbrані джерельні вістки й не висуває на їх основі загального висновку; він був обережний з висуненням якоїсь непідпертої джерельними матеріялами думки, був здебільшого не синтетик, а аналітик. У своїх же популярних і чужомовних загальних нарисах історії України та журналістичних статтях він був синтетиком та деколи навіть висував науково неуаргумент

товані думки. Хибною була — для прикладу наводжу — його думка про болохівців — татарських людей у XIII. ст.; проте він, як науковий дослідник, радо вітав інші погляди на болохівську проблему в княжому періоді нашої історії. Він навіть заохочував дослідників братися за дослідження тих проблем, яких висвітленням він сам займався й дійшов до власних висновків. І в тому нічого дивного, бо справжні дослідники ніколи не повинні обурюватися на річеву критику, — як це доводилося декому вазнати в останніх роках — від ріжких „старих авторитетів“ на львівському ґрунті. Натомість Грушевський був ворогом того, щоб хтонебудь, без відповідної підготовки, брався писати нарис історії України. І в тому він мав слушність.

Декому відається, що на основі зведення важливіших подій нашого минулого можна дуже легко дати загальний погляд на історію України. Чи дійсно воно так, наведу для прикладу думки Омеляна Терлецького, висловлені в його другому переробленому виданні нарису історії України, що його була видала львівська „Просвіта“ в 1938 р. Про козацьку Гетьманщину й Січ висловлює цей історик такі думки: „Цінніша була Гетьманська Україна, бо це була держава, яка мала підстави для дальнього розвитку... Січ не велика держава, що спиралась на військову організацію, та можливості самостійного розвитку не мала“... Як причини упадку української держави вичисляє Терлецький: „а) некорисне географічне положення України супроти тодішніх культурних осередків, до них було далеко та й доброго приступу до них не було; б) недостача природніх границь, меж; в) степ під боком та сусідство з татарською ордою; г) повстання під впливом Польщі й під впливом степу двох неадатних до політичного життя арааків українця: одного з анархічним польсько-магнатським світоглядом, що почувався особисто невалежним і не хотів нікого слухати, і другого — зі степовим світоглядом, який теж не хотів визнавати ніякої влади та вважалі ніякої держави не хотів; і) агресивна й займанницька політика Польщі й Москви супроти українців“. Нарешті про українські державні змагання в 1917—21 рр. пише цей історик так: „Коли б подивитися так на найновішу українську державу здалекої перспективи, так, як ми тепер дивимося на давні наші держави, то упадок цієї недавньої нашої держави не болів би нас так сильно, ми спокійно оцінили б її вартість, як історичної появі, оцінили б спокійно її упадок. Тоді вийшло б, що наша найновіша держава щодо історичного значіння не може рівнятися з давніми нашими державами. хоч і як виглядає вона для нас цінною — тай вона і справді дуже цінна для нас!.. то вже те саме, що вона занадто коротко існувала, є доказом, що через її упадок ми менше втратили, ніж через упадок козацької й особливо княжої держави. І наслідки упадку новішої держави не такі тяжкі для розвитку української нації, як наслідок упадку тих давніх держав. Після тих катастроф настав культурний занепад на Україні, затратилося навіть національне почуття, загубилася історична традиція. По упадку найновішої держави цього ніхто не може сказати. Тимто некорисний кінець наших визвольних змагань не можна

наввати катастрофою, а тільки невдачею. Це була невдача великих політичних планів, що до їх виконання приступила українська нація. Ця невдача, хоч і яка вона болюча, вирішного значіння в дальшому розвитку української нації не мав. Вона не перервала доби відродження України, яке почалося в кінцем XVIII. ст., а визвольні змагання на все валишаться ясною картиною в історії України. Вониж показали передовсім, що український народ став уже у великій своїй частині нацією, свідомою своїх прав і обов'язків, нацією, яка на підставі цих прав, сягнула по найвищі добро нації. В цьому лежить велике значення наших визвольних змагань!“

Наведені думки не є сперті на глибоких студіях історичних джерел. І старший історик і молодший однаково мають обов'язок основно розглянути історичний матеріал, доки на основі його аналізи приступлять до синтезу історичних подій. І одною міркою треба міряти їх працю, ніякі заслуги не скидають з історика обов'язку солідних дослідів над історичними джерелами й поважного підходу до обговорюваної ним проблеми. Кожний історик повинен перш за все стреміти до історичної правди, бо тільки правдивий образ нашого минулого може розяснити нам наше сьогочасне. Коли глянемо з історичної перспективи на весь процес, який перейшов наш народ упродовж 12 століть (обмежуюся тут тільки часами, про які маємо певні історичні вістки), то ясним стає, що кожний окремий етап історії нашої державності витиснув свою печать на формуванні української нації. І не можна писати, що останні, правда неувінчані успіхом, наші державні змагання, щодо свого історичного значення не можуть рівнятися з давнішими нашими державами. Ввагалі порівнання, яке переводить Терлецький, не витримує критики. Адже за кожною невдачею українських державних змагань, за кожночасним їх нещастливим вислідом. Цебто — коли вживамо чужого слова — за їх катастрофою (не має потреби протиставляти невдачу катастрофі — як це робить Терлецький), як також за кожночасним упадком нашої держави йшов культурний занепад на Україні. Очевидно, цей занепад ніколи не був нагальний, бо громадянство все намагалося зберегти культурні надбання державної доби, а чужа влада не могла відрazu всього знищити. Ні після упадку княжої Галицько-Волинської держави, ні після упадку Гетьманщини не затратилося національне почуття, ні історична традиція. Треба було століття, доки спольщилися спершу політично, а згодом національно наші вельмож-князі й бояри, носії княжої державної традиції, і то не всі. Не загубилася цілком історична традиція, і то не тільки на Придніпрянщині, де закріпили її козацькі державні змагання XVII—XVIII. ст., але й на Західній Україні, навіть серед тих кругів, що відмінно не вживали української мови як розговірної. Певно, були убитки під напором чужого державного елементу, але й був не менший напорові опір. Якби це правда була так, як пише історик Терлецький, що „затратилося навіть національне почуття, загубилася історична традиція“, то звідки уяви б надіннення для свого чину пionери українського національного відродження? Про вартість козацької

Гетьманщини й Запорозької Січі, чи вона така, як подав Терлецький, напишу нижче, коли обговорюватиму концепції Вячеслава Липинського. Українські державні змагання в 1917—21. рр. започаткували нову добу в історії української нації так, як повстання Богдана Хмельницького започаткувало козацькі державні змагання. Хоч які сумні картини упадку наших держав, але історик не повинен вияснювати їхніх причин тільки співом про „чайку небогу, що вивела дітей своїх при битій дорозі“. Немає такого народу на землі, на якого територію не напирали б сусіди; коли немає природних границь, народ їх здобуває, або буде штучні. Культурні осередки ні при чому, Москва була далі від культурних осередків як Україна, навіть з України черпала культуру тоді саме, як політично заволоділа нею. І з тими двома типами українця, неадатними до політичного життя — вже переспівана пісня: адже козаки-степовики клали свої голови за волю України і — як це спеціально підкреслив у своїх працях Липинський — впосеред спольщеної шляхти верталися в ряди козацьких державників одиниці. Ті, що не вернулися й залишилися „з анархічним польсько-магнатським світоглядом“, пропали для нашого народу й тим самим не можна їх підтягти під зразок українця.

Читачі запитають мене, що в причиною того, що 50-мільйонова нація не мав досі своєї держави, коли міркування Терлецького неслухні? Чи ми менше вартісні від інших народів? З того так виходило б, коли історик вияснює історію, ніби наш народ мав одинаковий політичний світогляд і в часах княжих держав й після їх упадку, в добі козаччини та в наступних століттях. Річ у тому, що формування українського національного політичного світогляду, основаного на княжих та козацьких державних традиціях, завершується в нашему столітті. Визвольні змагання в 1917—21. рр. спричинилися до його скріплення й започаткували добу новітніх українських державних змагань. Ось так у загальному слід нам підходити до цілості історії України.

Два нариси історії України, що більш-менш вичерпують дотеперішні історичні досліди, маємо в останніх роках: на українській мові проф. Дмитра Дорошенка (два томи, Варшава 1932—33) та на німецькій — дра Бориса Крупницького (Лейпциг 1939). Обидва історики обмежуються у своїх нарисах до зіставлення подій та поглядів важливіших дослідників, але самі не висловлюють своєї загальної думки на історію України. Тільки поміж рядками можна догадіти їх власні оцінки поодиноких подій та періодів. Розуміється, не в ніяка хиба, що ці історики не дають історіоєофічної синтези, бо краще в зложити самі факти, ніж давати хибний загальний погляд на українську історію.

Основою для синтетичного нарису історії України до 1658. р. є „Історія України-Руси“ Грушевського; від гадяцької унії по часи світової війни — низка розвідок і матеріалів, розкинених по різних українських наукових видавництвах. Найбільше для української історичної науки принесли видання Української Академії Наук у Києві в 1918—31. рр.; докладний їх розгляд подав на французькій мові проф. др. Мирон Кордуба (Варшава 1938). Для історії виз-

вольних амагань, крім доривочних документів і спогадів учасників, мавмо спроби синтетичних нарисів агаданого проф. Дорошенка про часи Центральної Ради й нової Гетьманщини (2 томи, Ужгород-Прага 1930—32), та історію галицьких державних амагань 1918—23. рр. історика д-ра Васила Кучабського на німецькій мові (Берлін 1934).

Проте, в нас тільки одна синтетична історична праця, присвячена напрямним у розвитку історії України: „Українська Історія“ проф. д-ра Степана Томашівського (т. I. Львів 1919). Томашівський розглядає тільки середні віки української історії (княжку добу), але у вступі висловлює він свій погляд на напрямні ідеї в її розвитку. Він добачує три такі провідні ідеї: перша ідея випливає з відвідного контрасту між культурно-лісовою та степово-луговою смugoю нашої землі й має на меті з одного боку охорону від степових хижаків, а другого — здобування землі. Друга провідна ідея випливає з культурної суперечності Заходу й Сходу, що знайшла свій вислів у національній боротьбі українців з поляками. Довговічна приналежність України до Польщі помагала відокремленню й індивідуалізації українського народу від інших східньо-слов'янських племен, боротьба ж з польською асиміляцією розбуджувала й скріплювала культурну спільноту зі Сходом. Синтеза в цьому амаганні виявилася у витворенні окремого національно-культурного й політичного характеру українця, який сполучає в собі поодинокі прикмети обох основних типів в одну органічну цілість. Третя провідна ідея основується на політично-господарському контрасті Півночі й Півдня, скріплениму расовою й культурною окремішністю. Перше втілення української державної ідеї проти панрусизму добачує цей історик не в княжій київській, а в галицько-волинській державі.

Щодо другої провідної ідеї в розвитку української історії слід визначити, що культурна суперечність Заходу й Сходу знайшла свій вислів не тільки в національній боротьбі між поляками й українцями. Вона знайшла свій вислів і у формуванні української церкви від самих її початків у Х. ст. — як це подав пізніше й сам Томашівський у „Вступі до історії Церкви на Україні“ (Записки Чина Св. Василія Вел. т. 4., вип. 1—2, Жовква 1932). Церква ця була на перехресті впливів візантійського Сходу й римського Заходу. „Пізнавши загальні основи Вселенської Церкви — пише там Томашівський — прослідивши початок і характер церковної організації Київської Руси, можна як слід зрозуміти мотиви, суть, розвиток й історичне значення пізнішої й новочасної унії. Тоді стане ясно, що церковна унія це не примха української історії, не відхилення від її первісного нормального напрямку — зроблене до того під доцільним впливом посторонніх сил; тільки навпаки, що ідея унії органічно й нероздільно злучена з напрямом і духом всеї української історії, навіть із самою національною ідеєю нашого народу. Правди цієї не може заперечити факт, що в минулому велика частина українського громадянства більше або менше пристрасно поборювала ідею унії, або що й сьогодні ще стільки упереджень, непорозумінь і трагічних помилок у цьому напрямі

панув в нас. У дійсності всі невдачі унії потягали за собою невдачі нації, часто катастрофальні і вся українська історія за все своє тисячеліття не виявляє ані одного такого моменту, де церковно-культурний розрив з Заходом увінчувався би якими-небудь тривкішими національними користями. Ідея унії була щасливою, хоч, на жаль, добре не використаною необхідністю нашої історії". Можна не погоджуватися в думками Томашівського, але не дастися заперечити того факту, що сама київська православна митрополія в часах II найзаваятішої боротьби проти унії в XVII ст. була під впливом науки католицької церкви (вся православна доктрина за митрополита Петра Могили стояла під впливом сколястики, латинська мова була викладовою в київській могилянській колегії — агодом могилянсько-мавепинській академії, віроісповідання Петра Могили й „Требник" майже не ріжнилися від католицьких). „Очищували" українську православну церкву від цих впливів з Заходу агодом москалі, після прилучення київської митрополії до московського патріархату.

Щодо погляду Томашівського на уосіблення загально-української державної ідеї проти панрусиаму в галицько-волинській державі, то він опирався на тому, що в склад київської держави входили землі сьогочасної Білорусі й Московщини. Галицько-волинська держава нібито охоронила Україну від передчасного поневолення й асиміляції з боку Польщі. Західній Україні в II довговічній боротьбі з польським натиском на схід, дала галицько-волинська держава величезний запас матеріальних та ідеальних сил, не тільки для вдергання історичного стану посідання, але й для адобуття величезних просторів на сході в користь української нації. Одним словом — без української державності на галицько-волинських волостях у XII—XIV ст. годі, мовляв, уявити собі цьогочасну нам національно-політичну й культурну, почаси й мовну самостійність України серед словян. Але не суттєвим є погляд Томашівського, начебто галицько-волинська держава спинила на довгі часи започаттій у XII ст. процес творення нової політичної нації від словянських і фінських складників над Волгою й дала змогу слабшим українським племенам виробляти власну національно-політичну й культурну індивідуальність; бо Суадальщина-Московщина, відривавшись у половині XII ст. від Києва, жила своїм життям, якого не спинювала, ані не могла спинювати галицько-волинська держава, бо воно було для неї далеке. Українські племена почали виробляти свою власну національно-політичну й культурну індивідуальність уже від часів офіційного заведення християнства в київській державі (988). Вже в київській державі амагалися впливи візантійської й західно-європейської культури; галицько-волинська держава виявила тільки той самий процес, що відбувався на українських землях ще в добі київської держави. Тільки в наслідок близькості степу, по якому гарционали орди Половців і Татарів, не балишилися осередками української державності, визначені Ярославом Мудрим, Київ, Чернігів і Переяслав, а лише Галич, Володимир, Холм і Львів. Сама ж охорона України перед поневоленням і асиміляцією Польщею, випливала в західно-українських

землях цілком природньо з контрастів між українською й польською психікою. Контрасти між Україною й Польщею саме найбільше кидалися й кидаються у вічі на українсько-польському пограниччі, хоча там і маліють мовні ріжници. Словом — галицько-волинська держава була тільки дальшим етапом розвитку української державності, що не перестала існувати в упадку цієї держави. Витворений у старій київській Русі державний лад мав своє продовження в дещо аміненому вигляді (напр. піднесення політичного значення бояр) у галицько-волинській державі; цей лад залишився на українських, ба навіть і білоруських землях, що продовж XIV. ст. змінили князів Рюриковичів на Гедиминовичів.

Другим синтетиком серед українських національно-державних істориків у час вивільних змагань був Вячеслав Липинський. Його походження наказувало йому заняться дослідами над співучастию шляхти в українському національному житті в XVII. ст.; своїми розвідками ще перед світовою війною намагався він притягнути до української національної праці своїх шляхетських земляків. Частинна збірка його дослідів над співучастию шляхти в ковацькому державному будівництві за Богдана Хмельницького та Івана Виговського, з'явилася в часі його побуту у Відні 1920. р. п. н. „Україна на переломі“. „Тільки усвідомивши собі весь розмах нашої історії — пише він — широкі державні організаційні замисли наших предків, ми зможемо зрозуміти поодинокі діла тих предків, згідно з правдою — науково оцінити поодинокі факти нашої минувшини“. В цих рядках його передмови міститься вся суть його підходу, як дослідника історії; він підбирає факти співучасти шляхти в ковацькому державному будівництві, очевидно звертає увагу тільки на шляхетські творчі елементи. Треба, проте, йому признати слушність, що ці шляхетські творчі елементи в ковацькому житті були від самих початків козаччини. Шляхта дала ковакам таких організаторів, політиків і полководців, як Петро Конашевич-Сагайдакний, Богдан Хмельницький, Михайло Станислав Кричевський, Іван Виговський, Юрій Немирич, Іван Мавепа й багато інших. Але не треба замовчувати того, що тільки малу частину шляхти охопила ковацька стихія. В добі Хмельницького, Руїни й Паліївщини більшість ішла під прапором польських державних і шляхетських інтересів, і навіть політичний такт гетьмана-шляхтича Павла Тетері був такий самий, як гетьманського джури Івана Брюховецького. Натомість з ковацької маси виходили також добре організатори, політики й полководці, наву для прикладу Петра Дорошенка, Семена Палія, Дмитра Горленка, Костя Гордієнка, яких хистові й тактові часто не дорівнювали їхні сучасники шляхетського походження. Безсторонній погляд історика повинен бути такий, що не слід заперечувати додатної співучасти шляхти в ковацькому державному будівництві, але не треба теж вважати ковацьку масу за неадібну видати впоміж себе творчого генія. Богдан Хмельницький, хоча шляхетського походження, але поковачився, психічне наставлення Мавепи після довшого побуту його серед ковацької маси ріжнилось від того, яке було колись в нього, як королівського

пажа. Вибивалися серед козаків ті шляхтичі, що чули відразу до польської шляхетської гнилі.

Те, що Липинський висунув ролю шляхти в козацькому державному будівництві, викликало в його деяких нефортунних наслідувачів неприхильне наставлення до історичного значення Запорозької Січі. Я вже вище вказав на погляд Омеляна Терлецького на козацьку Гетьманщину й Січ, не оснований на сумлінному перестудіюванні хочби виданих Дмитром Яворницьким джерел до історії запорозьких козаків. Січ вибрала гетьманом Богдана Хмельницького й він та кожний його наслідник титулувався „гетьманом війська запорозького“. Тільки на нещастя після Богдана ніякий „гетьман війська запорозького“ не зумів здобути серед нього належного авторитету, як колись у київській державі не зумів удержаніти авторитету сеніора князь Ізяслав I. Ярославич, поабавлений київського престолу народнім вічем 1068. р. Вистарчить кинути оком на карту Гетьманщини й Запоріжжя, щоб прийти до висновку, що Гетьманщина без Запорожжя (якраз усупереч твердженню Терлецького) не мала підстави для дальншого розвитку, очевидно в напрямі повної незалежності. Запорожці дорожили історичною традицією, більше як дехто в цьогочасних наших політиканів; на початку XVIII. ст. Запорожці обосновують свої права до чорноморського побережжя між Дніпром і Богом тим, що цею областю заволодів перед 300 роками великий литовський князь Витовт Кейстутович. Трагедію українських державних амагань у козацькій добі було те, що від часів Руїни політика Гетьманщини й Запорожжя не йшла тими самими шляхами. Очевидно, за політику не відповідає ніколи маса, а верхівка; хай маса буде найкращим елементом під сонцем, то вона нічого не виявить, коли на її чолі стоятиме невідповідна до великих завдань людина; в українській історії можна знайти на це багато прикладів. Після смерті Богдана Хмельницького гетьманам не пощастило керувати Запорожжям і придбати для козацької держави чорноморське побережжя, необхідне для самостійного розвитку України; подібно як і опертя на Карпати, занедбане самим Богданом у першій фазі його повстання (через невикористання галицьких народніх рухів у 1648. р.), що опісля безуспішно намагався гетьман направити українсько-молдавською унією. Щоби не повстало непорозуміння при моїй вгадці опертя на Карпати, як природну границю, то не треба того розуміти так, начебто вакарпатське Підгір'я не має значення; навпаки, як передпілля Карпат має і то дуже велике.

Після Івана Мазепи і Гетьманщина й Запорожжя пристосовували сній лад до вимог хвили, щоб удержатися на політичному овиді. Та загроза для Іхнього життя була неминуча. Перед цією загрозою старшина, обстоюючи козацькі станові права й автономію Гетьманщини, забула про всеукраїнські державні традиції в амаганнях Богдана Хмельницького та Петра Дорошенка, яких відгомін був ще досить сильний в добі Мазепи. Тимто навязування Липинського до козацьких станових традицій при творенні новітньої української клясократичної ідеології в не конче щасливе. Не можна ставити клясові інтереси вище всенаціональних та привертати ви-

народовлених поміщиків тим, що українська нація буде на них далі працювати. Очевидно, ніякий українець не відштовхув від праці для всеукраїнської національної ідеї тих, що повернулись до своєї нації під впливом внутрішнього зому історичної традиції й землі. Історик Володимир Антонович, Митрополит Андрій граф Шептицький, граф Михайло Тишкевич, сам Липинський і багато інших їхніх послідовників повернулись до своєї нації з чисто ідеальних мотивів і працювали для неї не задля матеріальних благ; тому вони не лишили її ніколи. Натомість ті, що причалювали до неї, чи хотіли почалити з матеріальних мотивів, чи то в роках політичних впливів галицької „Головної Руської Ради“ у Львові в 1848—49. рр., чи то в роках розбурханої революцію національної стихії на Придніпрянщині в 1917—18. рр., не видержували; одні хиталися тоді, коли треба було обстоювати українську національно-державну самостійність, другі цілком відсувалися від українства в роках його поновлення. Очевидно, на такій клясократії будувати української державності не можна.

Вже зі заторкнених тут деяких проблем історії України виходить пекуча потреба й синтези, очевидно тільки на основі солідних наукових дослідів. Значення такої синтези величезне, не тільки для самої науки, але й політики й національного виховання; вона обосновує наші національно-державні змагання та дає напрямні для національно-державної політики. Проблема напрямних ліній розвитку власної нації займає поважне місце в цьогочасній політичній і економічній світовій літературі двох таких великих націй земної кулі: німців й італійців. Опертий на правильній власній історіософічній синтезі український національний світогляд ніколи не захитається, не попаде під чужий політичний вплив. Здоровий український національний світогляд, це запорука перемоги Української Нації.

ОЛЕ

Літературна Одеса

Число 29/40 „Літературної Газети“ приносить огляд О. Ждановича сучасного літературного одеського життя. Подаємо нижче короткий вміст цього огляду.

Весною відбулося в Одесі кілька вечорів поетів і письменників. Про свою творчість виступали Г. Плоткін, Р. Брусловський, С. Гельманд, Г. Захаров, Д. Надін, І. Друкер та ін. Відрадне враження мовляв справили нові твори Плоткіна, особливо його поема „Тунгуска повість“ „про відважного співця Вергіна, який під страшним катуванням ворога валишився вірним народу і революції, не врадивши своїх товаришів — червоних партизан“...

В своїх останніх оповіданнях письменник Брусловський виявив „значну спостережливість і знання матеріалу“. „Яскраво і переконливо“ розкриває він „безпросочто вожмурі сторони штутт австрійських трулівництв у дореволюційній Росії“ (в оповіданні „Рассказ о пощечине“). Тепер працює Брусловський над новелами в життя Чайковського — „Чайковський в Одесі“ та „Чайковський в Америці“.

Вірші Г. Захарова, за 10 років його творчої праці, зачитані були на спеціальному вечорі. Зокрема добре враження справили — за О. Ждановичем — вірші Захарова в циклі „*O детстве*”, вірші про море та про чорноморських рибалок, хоч в цілому творчість поета ще „залишає чекати багато кращого”.

Не використав повно своїх даних й поет Д. Надійн. Ймий поступ вробив поет за останній час, можна, арештою, буде остаточно скласти після запуску його „Циклю історичних балад”, над якими в міжчасі поет працює.

За О. Батровим вакріпився епітет „молодого і дуже адібного письменника”. Але, як вказує Жданович, цей епітет, мабуть, скоро стане для Батрова „безамісним слівцем”, бо „час іде”, „а адібності письменника досі не стверджуються роботою”.

Зате, „інтенсивну, плодотворчу роботу” пронаходить письменники в такими іменами, як Ноте Луре, А. Губерман, Х. Вайнерман, І. Друкер, С. Гельманд і т. д.

За останній рік видав Ноте Луре кілька збірок сповідань і нарисів, виїнчив другу частину роману „Степ кличе” і написав п'есу „Елка Ріднер” (п'есу включено, між іншим, в репертуар „Московського державного єврейського театру”).

А. Губерман працює над віршованою п'есою „Сватиба без музиканта”. Його п'еса „Девушка із Москви” вже декілька сезонів під ряд утримується на сцені місцевого „Єврейського театру”. Ішла вона і на сценах Києва, Харкова та „Дніпропетровська”.

„Єврейський критик” І. Друкер працює над двома книжками про єврейського письменника Шолом-Алейхема та „великою художньою монографією” про „народного артиста республіки орденоносця” П. С. Столлярського.

Поет С. Гельманд виготовив „циклаву збірку” „Отечество” та виїнчив велику поему для дітей.

Поет Х. Вайнерман мав випустити книгу поезій, що складається з „великої поеми про товариша Сталіна” та циклу віршів про „славну Червону Армію”.

М. Ковалчук (І), окрім численних оповідань, написав великий сценарій „Тарас Шевченко” і розвочал працю над повістю в життя советської армії.

Мляво, зате, працює поет Е. Павличенко, хоч ряд його нових віршів („Чорна сакля”, „Растрел”, „Професия” і т. д.) „свідчать про ріст поета”.

Наприкінці свого огляду скажеться О. Жданович, що ниніні вгорі письменники „перелічувались і рік і два і три тому”. „Одеська письменницька організація, на жаль, дуже давно вже не поновлювалась новими іменами”, хоч „скільки бажання, скільки творчого запалу є” у советської літературної молоді ...

* * *

Це саме число „Літературної газети” подав в окремій намітці свого одеського кореспондента ще такі відомості про творчі планы одеських письменників.

Г. Плоткін мав протягом літа написати поему про „дореволюційне міні-штурм Одеси і ІІ видатних людей”. (Нещодавно здав був він до друку збірку поезій „Подолання простору”). Ноте Луре мав літо провести в Златопільському районі на „Дніпропетровщині” і написати за цей час повість в життя советської молоді. Р. Брусиловський для виготовлення низки нарисів історично-етнографічного та побутового характеру мав зробити „творчу поїздку” по Криму та Кавказу. Письменника особливо зацікавили історичні місця: Іурвуф (місце перебування А. С. Пушкіна) та Гагра (де забито „письменника-декабрист” О. О. Бестужева). Х. Вайнерман — що саме здав був до друку збірку ліричних віршів „In лебн фар лійт” (Захожаність у життя) — мав розпочати працю над новими ліричними віршами та поемою про „дитинство та юнацькі роки великого вождя народів І. В. Сталіна”. А. Губерман мав продовжувати працю „над новою комедією з єврейського життя” (для „Одеського єврейського театру”): „A хасене он клезмер” („Роагарді-

яш"). Г. Захаров розпочав працю над збірником нових пісень „про життя в радянській країні, про радянський патріотизм". Е. Павличенко мав далі працювати над „великою поемою“ „Скрипка“. В поемі будуть показані такі „майстри-скрипачі“, як Д. Ойстрах, Б. Гольдштейн, школа „заслуженого орденоносця“ П. С. Столлярського і т. д.

ОЛЕГ ШТУЛЬ

Вибрані поезії Бажана

Микола Бажан — Вибрані поезії (1926—1939). В-во „Радянський Письменник“. Редактор П. М. Усенко. Техредактор Я. Руденський. Коректор Р. С. Тилляський. Друкарня Академії Наук УРСР № 2 у Львові. Львів, 1940 р. Обліт № 132. Тираж 5.000. 16. Ст. 104.

Збірка, друкована знайомими черенками друкарії Наукового Т-ва ім. Шевченка, починається віршем „Людина стойть в вороноснім Кремлі“. Позатим у збірці багато старих, знаних і то не найліпших віршів, про які говоряти нема чого, бо вже говорено в свій час. Але нас цікавлять поезії новіші, поезії, що показали б нам нове обличчя автора „Трилогії пристрасності“, „Слова про полк“ чи „Слюсія“. Те нове обличчя, яке показав автор після недвоячних порад советської критики.

В 1931 р. ця критика писала: „Уважаємо тільки матеріалістичну діялектику за вихід в тих суперечливих, трагічних повістей, на яких стоїть Бажан в його трагічної, ідеалістичної діялектикою! Його шлях лежить до літератури пролетарської, або ніякого шляху йому нема“ (Ф. Якубовський — Шляхи української поезії, „Антологія української поезії“, т. III. Книгоспілка 1931. Ст. XXXXVI.). Ця збірка відразу нам показує, що Бажан цих порад послухав і старається їх виконувати на сто відсотків. На доказ, що Бажан перейшов на матеріалістичну діялектику, маємо довгий вірш „Число“. Автор роаглядає число в його історії, коли то:

Чи імператорський католик-мореход,
Чи амстердамський вільний гугенот,
Лихвар, пірат і святоборець,
Вславляє цифри своїх широкий розворот
І, гравлячи давенючим тілом ножиць,
Хребцами рахівниць, немов кістками нот,
Пишастіться в числа, що йде, як переможець,
В свій перший банк, на перший свій банкнот.

І думка тут була

Суха немов професорська кафедра,
Рішуча, мов шлагбаум, скуча монастир.

І переповідає нам автор історію, як

... мисль став дедалі все гугнявіш,
Бо він марчів вло — купецький мудрий Фавст.

І ось приходить новий період:

Буття і мисль ідуть, ведуть і служать класу,
Й знаючість Гегеля, як здолана вдалася
На службу
Й рішенець провідника.

В цьому новому періоді —

... на закон, як на пляцдарм, лягло
Проектом настуву і схемою відпору
Народам всім прокреслене число.

Прямоутне,

мов куб

чи мов пруг

катерпасу,

Розгиняючи

кожен

мяз,

Виходить число

перед фронтом

накаву,

I наказа

шникув

клас.

Скрізь запанувало число — цифра і навіть —

цифрою навколо ферм і поль

Закручуються шнур електроаварій ...

Та не лише цю частину порад виконує Бажан. Він також старається у вірші „Гамлет“ війти в „суперечливих, трагічних повінцій“, на яких він стояв зі своєю „трагічною, ідеалістичною“ проблематикою. Як він це зробив? Він просто аненавидів Гамлета „сноба дволичності“, що „живе на мансарді, гуляє в дворику, івочі ж сонить над писемним бюром“, і викликає всіх —

Не дайте блідому Гамлетику
Сховати між фраа і пов
Дньядику його гомілетику
Іого ровдновинський психов.

Бажан вже, що прийшов до висновку:

Такий романтичний, надземний туман такий
Смердить труповинням ...

Тепер пошукуйте Альош Карамазових
В святих легіонах, в муштровім строю,
Де в фільтрах машкар протигазових
Душу тоненьку фільтрують свою ...

Старі контррозвідники й чисті поетики
У купі в святих хрестоносних полках
Вивчають скорочені курси естетики
Погромів Петлюр і кар Колчака.

Стаєдивши такі факти, Бажан „в чистим сумлінням“ може закликати

Схопіть же за горло, як вбивцю, заплутаність
Гуманних, як врада, й затруєніх слів!
Єдина велика і справжня в людяність —
Ленінська людяність останніх боїв.

З цього всього бачимо, що дійсно Бажан перестав займатися трагічними проблемами, як займався колись. Перестав — і в Бажана вічого не лишилось. Прийшовши до Мазепи, що „на маснє волосся стелу поклав церкву свої“ не займається філософією оцінки, а так просто, „без заплутаності“ пише, що Мазепа це „поет і гетьман і купець“. А далі:

Тоді програвши гру одчайну,
Навчився бігати назад
Мазепин білий кінь, оцей Пегас бев стайні,
Беахвостий буцефал
прийдешніх гетьманят.

Після цього ми вже розуміємо Бажана, коли він пише:
Женітъ того коня,
хода його хай втихне!
Мов списа ржавого,

давіниць ламайте тінь!

І мовкнуть давови, даводи від склепінь,

Бо серце наше більшее за іхн.

Але читач не може повірити в зачеплення, що серце Бажана стало
„більшее”. Ми пригадувамо собі „Слово про полк” і коли порівняємо його
з „Піснею волі” —

І день прийшов. На підлість, на зрадливість,

На ненажерність білого орла

Свій рішенець спокійний прорекла

Народів братії правда й справедливість,

то мусимо ствердити, що цей буцефал став дійсно безхвостим. Лише у
вірші „Дорога” (не зважаючи на якого року) пішаємо шорохом Бажана.
Позатим М. Бажан цілковито перейшов на позиції „матеріалістичної діялек-
тики”, — висловлюючись кілозвучно. Кинув „старі” проблеми, а нових „ще
не огинував”. А без проблем немав Бажани. Бо Бажан це не Сосюра, про
якого іншим разом.

М. О. ГАЙВОРОНСЬКИЙ

„Суїта“ Р. Придаткевича

(Витяг з рецензії).

Суїту Р. Придаткевича знято на грамофонні пластинки під час ІІ вико-
нання рочестерською симфонічною оркестрою під управою вінського аме-
риканського диригента Г. Ненсона. Останнього музичного сезону двічі ІІ
там грано, а минулого місяця симфонічна оркестра в Дітройті виконала на
концерті першу частину цієї суїти. Оркестрою в Дітройті диригував дуже
солідний керівник, Волтер Пуле.

Український твір українського композитора в програмі американських
симфонічних оркестрів, — це дійсно білій крук. І тому таку подію належить
щиро привітати Й. П освітлiti. Досі Америка вже нераз занотовувала ви-
ступи артиста-скрипака Романа Придаткевича чи небуденні, врілі, високо-
культурні. З другою стороною свого талану почав був Р. Придаткевич за-
пізнавати нас вже давніше, виконуючи свої скрипкові композиції. За ними
прийшов Смичковий Квар'єт, виконаний з рамені Приматів Української Му-
зик. А тепер його Суїта знайшла собі почесне місце в програмах симф.
оркестрів. Можливо, що внедові почуюмо його Симфонію та й інші його
твори, що ждуть своєї черги.

Давніше вгадував мені Р. Придаткевич про особливі візіяння пісюю
„Маруся Богуславка”. Тоді й виразила у нього думка музично І вілюстру-
вати. Зібрали пісенний матеріал, побачив він можливості серіозної сим-
фонічної обробки. Ваявся до праці, якої вислідом в саме агадана Суїта. Ком-
позицію свою розмежував на чотири частини. Усі частини дають один образ
героїчної доби нашої історії (коваччини).

Частини Суїти: 1) Увертюра (вступ), 2) Церемоніальний танок, 3) Ко-
вацький спів і 4) Сцена (вступ) і Дудочка (танок).

Перша частина (Анданте - состенuto і Алегро кон спіріто). Почи-
нається вступом, побудованим на мотиві кобзарської пісні „Про дівку бравку”.
В кульмінаційній точці цього вступу починається алегро. Тут оркестра ро-
бить враження танцюючих коней. Рівночасно у ріжких інструментах чуті
мотив ковацької пісні „Стойть яір над водою”. Це перша тема. Друга
тема спокійна, немов відвіркалення туги і любови дівчини. По цьому по-
казів обох тем слідує розвідка їх, яку кінчує мотив пісні „Про дівку бранку”.
Як звичайно у такій композиції (сонатне алегро), приходить повторення оби-
двох тем, а потім коротке вакінчення цієї ефектової увертюри.

Друга частина, „Церемоніальний танок“, (Модерато). Сам вже
ритм пригадув нам загально приняті тоді в Європі святочні танці. Це та-
нок гостей. Середня частина танку має пасторальний характер. Прекрасні
місця тут має обойка і флейта, немов соцілка . . .

Третя частина, „Козацький спів“, (Алегро-Андант). Цю частину одкривають сурмові клічі, після яких автор вводить матеріал із народної пісні „Гей і закувала сива вазуленка“, а кінчає її мрійливим закінченням.

Четверта частина, „Сцена і Дудочка“ (Вступ і танок). Андант-Алегро. Вступ цей побудований на матеріалі пісні „Про дівку бранку“. Після цього наступав веселій та роамаштій танок „Дудочка“. Дуже цікаве тут вплетення іншої теми та сурмовий кліч, немов заклик до ще живішого та веселішого танку.

Вже по першому переслуханні Сути оставає враження як великого багатства і сили і музичного матеріалу так і авторового способу вислову. Крім Церемоніального танку, всі частини побудовані на темах української народної музики. Слухаючи всю цю музику, подивляш її й не тратиш до неї інтересу, бо композитор має все що є цікавого сказати. Короткими мотивами і змільненими гармоніями він постійно збільшує увагу слухача.

Спосіб музичного вислову в Р. Придаткевича не пристий, я луже складний. До такої музичної мови треба слухачеві привикнути. За виконання такого роду композицій можуть братися тільки першорядні виконавці.

Ось так, як бачимо, Роман Придаткевич адобував поважне місце для свого імені в музичному світі. Усе, що виходить з під його рук, свідчить не тільки про його талант, але і про величезну працю, яку він вкладає у найменші деталі своїх композицій. Музика Р. Придаткевича високоякісна і його вклад у нашу культуру цінний і дорогий.

С. ПОЛОВЕЦЬ

Замість рецензії

Листівка — один з найкращих засобів наближати твір мистця-образотворця до глядача, таки один з найкращих в наших умовах для мистця спосіб — докинуті і свое „слово“ — нізко в найглушиші закутки нашого розсіяння, щоб намагати органічний контакт зі своїм трунтом — масою, для якої, очевидно, твір призначається.

Часто чуємо закид нашим мистцям, що вони не уміють мобілізуватися, стати на службу великому Змагаю, що їхня творчість і досі не стала могутньою зброєю сил, що кують в нас націю, що у нас ще й досі животіє допотопне мистецтво, яке не тільки не відважується формувати наше майбутнє, а не встигло досягти навіть нашу сучасність... Махнувши рукою на несподіянку дійсності Вашої невгомонної історії, прибрали воно собі вигіднені гасло „стояти осторонь і споглядати...“

Правда, де сьогодні виставкині свій твір, аби хоч заманіфестувати перед своїм суспільством факт сного буття? Нема де. Споживач продукції мистця-образотворця, „розкішний“ буйними вітрами грядучих бурь, як би він не хотів згасити свою спрагу в джерел творчості тих, кіті чміють бачити далі і краще, те, що не всім дано бачити і підчувати — та на мистецьку виставку він пройти не вможе. Ситуація прямо безнадійна! І хто не „переорієнтується“, не зумів опанувати обставин — деградув сам себе й ролю авангардного чинника в житті своєї нації ороміняв на загумінки „варобітків“ у чужих.

Скажуть — добре, але попробуйте віднайти видавця, який хоч би для листівки չакористав продукт творчості! Мистець не може сам, хоч би й хотів, малювати тисячі карток.

Видавець... Дійсно видавець від спокійною соністю обдириював свою суспільство ріжними репродукціями з неідпонідним під мистецьким оглядом фотографій, або такими „українськими типами“, як напр. листівка „У. П.“ XVIII—16... (можчимо вже про „великодні листівки“, очевидно теж в „українському стилі“) Воно — дешево і до того менше илюзію в невідомо для чого народженими українськими мистцями-образотворцями. Згадали ми тут не злам, тихим словом „У. В.“, аовсім не тому, що цей закид можна лише йому зробити.

Але, дійсно, листівка може бути не лише поштовою карткою, а й духовним місцем між мистцем-різбарем форм нашої дійсності й нашим суспільством, але дуже гостро підтівко брак доброї волі у мистців і у видавців піднести якість їх продукції на рівень завдань доби.

* „У. В.“ XVIII—1, XVIII—2...

Хроніка

В Празі має вийти навабром відомою Виховною Бібліотекою „Проблем“ великий декламатор української геройчної поезії п. и. „Бити Грому Великому“. Декламатор подає багатий матеріал для традиційних національних імпрес.

В „Українській Бібліотеці“ У. В. в Krakovі вийшли такі видання: Марко Черемшина — „Вибрані твори“. Двадцять вибраних новель та оновідань від вступом і поясненнями проф. Зерова; Остап Вишня: „Вибрані твори“. Біля 40 вибраних гуморесок від вступом дра Е. Ю. Пеленського.

В Українськім видавництві, Krakів, вийшло оповідання І. Н. Левицького: „Запорожці“.

В-во „Соціалістична Харківщина“ випустило ілюстрований збірник творів харківських письменників, присвячений окупації советською армією західно-українських і західно-білоруських земель: „Виволена земля“.

До першої річниці окупації советською армією західно-українських і західно-білоруських земель має випустити в-во „Радянський письменник“ літературно-мистецький альманах: „Освобождене“. В альманасі, що його редактуватимуть Тардов, Герасименко та Маювський, беруть участь понад 30 авторів — красноармейців, що діяли були „на польсько-му фронті“...

В „Державному літературному в-ві“ в Києві вийшли в перекладі на українську мову (за редакції М. Бажана) „Вибрані твори“ грузинського поета А. Церетелі.

В московському в-ві „Художественна література“ вийшли в перекладі на московську мову вірші М. Рильського.

14. червня передавав Радіокомітет в Києві спеціальну програму, присвячену творчості П. Тичини. Перед мікрофоном виступив сам поет в читаннях своїх віршів: „Перше в Історії“ та „На одержання ордена“...

З передовиці київської „Літературної Гавети“ ч. 28/40 — „Світле життя“, дізнаємося, що „вчитель найпроспективніших художників людства“, М. Горький, умер чотири роки тому

іс власною смертю, а як жертва „влачиницького вбивства троцькістсько-бухарінських бандитів“...

Микола Чирський закінчує нову пошу в українській сучасності: „Молодість“.

Секція Мистців, Письменників та Журналістів УНО в Празі виготовила черговий матеріал для імпреси 1. листопаду — „Свято Зразу“; складається на цього реферат і рецитаций.

Дні 17. вересня вмер у Києві у віці 82 років відомий український артист Петро Саксаганський (Тобілевич), останній в фундаторів славного колись українського побутового театру.

Як повідомляє советська преса, в Києві „в винятковим успіхом“ відбулися в літі гастролі Харківського єврейського театру. Успіх театру забезпечили такі артисти й артистки, як Руфіна Пояс, Штейнберг, Мерензон, Гіршенгорн і „реміснер-педагог“ — Вайншельбаум. „Подію в театрі“ була п'єса найпопулярнішої, спрямованої проти законів ісламу комедії-сатири „народного артиста СРСР, орденосця“ Ісаєра Гаджібекова: „Аршин мал алан“.

20. червня розпочалися в Києві гастролі „Державного драматичного театру Молдавської АРСР“. На перший виставі показано п'єсу Ю. Дальда: „Котовський“...

В Київській кіностудії мають цього року початись здіймання наступних фільмів: великий триколоровий фільм „Тарас Бульба“ (за волюю Гоголя, режисер — О. Довженко), „Пархоменко“ (за сценарієм Вс. Іванова, режисер — Л. Луков), „Борислав сміється“ (за Ів. Франком) та „Фроім Сокол“ (сценарій І. Фефера, режисери — Л. Френкель і О. Стрижак).

В Київській кіностудії мали в літі розвочатись за режисури М. Красія адіймання звукового та кольорового фільму: „Пісня про Олексу Довбуша“. Сценарій до фільму написав у „плані геройчної кінопоеми“ на основі народних переказів, легенд та пісень поет Любомир Дмитерко.

Співаки для українських національних імпрез, в укладі О. Гайдая, мав зявитися на аварії в Празі.

Українська опера співачка Іванна-Синенська-Іваницька виступала в Берліні 13. жовтня ц. р. в концерті українських і чужих арій.

В неділю 13. жовтня ц. р. заходом "Українського видавництва" в Кракові відбулося свято української книжки та преси. Вечором відбувся в салі "Старого Театру" симпатичний концерт. Співаки хору "Сурма" під проводом проф. Б. Пюрика. Сольосівами виконали: піаністка Марта Кравцівна та оперовий співак Зенон Дольницький.

Для 21. 9. в салі старого Живцового Дому в Криниці відбувається перший вечір пісні та танку, улаштований філію "Просвіти" в Криниці. В ньому взяли участь хори із Воробліка Королівського (біля Коросна) і Пантині (біля Горлиць).

В неділю, 22. 9. ц. р. відбулася в Криниці в салі міського театру Святочна Академія в честь гетьмана Івана Мазепи заходом філії "Просвіти". Слово про гетьмана Мазепу виголосила Олена Теліга. Співав мішаний хор Пантині під орудою Володимира Пришляка.

Відділ культ. праці УДК в Холмі організує З місячний курс діярієнтів хорів, та оркестр. Програма курсу: теорія музики, сольфеж, гра на інструментах, хоровий спів, драматизація, гармонія, інструментознавство, організація хору та оркестри, церковний спів, історія музики.

Накладом т-ва "Вернігора" у Вільні вийшла збірка 20-х українських пісень. Пісні вібрали М. Корнієнко.

"Указом Президії Верховної Ради УРСР від 9. травня 1940. року "Київський Державний Орден Леніна Консерваторії" надано ім'я московського композитора П. Чайковського.

7. травня відбувся в "Київському оперовому театрі" з нагоди 100-річчя в дні народження П. Чайковського великий ювілейний концерт. Перед концертом відбулися урочисті збори, присвячені пам'яті композитора. Збори відкрив голова ювілейного комітету проф. А. Луфер. До почесної президії зборів "з величним піднесеним" обрано Політбюро

ЦК ВКП(б), головою почесної президії обрано Сталіна.

*

Секція Мистецтв, Письм. і Журн. при УНО в Празі випустила 5 двохбарвних листівок праці Галини Мазепи для шкільної молоді.

В дніях Холмського свята (21., 22. і 23. вересня) Відділ Культурної Праці при УДК в Холмі влаштував в імпревозовій салі епископської палати мистецьку виставку. Виставка складалася в двох цілком незалежних частин: 1. вистави графіки та рисунку та 2. показу українських вишвівок і народної ноші. З українських мистецтв виставили свої праці такі автори: Петро Мегик, Петро Андрушін, Петро Холодний, Ніл, Микола Щербак, Наталія Тищенко, Василь Зварич, Григорій Панюк і ін.

25. червня відбулось в Києві засідання "Урядового комітету по організації виставки "Ленін, Сталін і Україна". Виставка мала відкриватись до 25 років соціальної революції — 1942. року. Комітет затвердив тематичний план виставки. Участь у виставці мусітимуть взяти "країні художники і скульптори республіки". Експозиції виставки мають бути присвячені такій тематиці: "Ленін і Сталін у період великої Жовтневої соціалістичної революції", "Прийом В. I. Леніном українських фронтовиків", "Сім'я Улянових у Києві", "Товарищ Сталін на південному фронті", "Товарищ Сталін на IV-ій партійній конференції у Харкові", "Розгром біополяків і інтересів під керівництвом геніального Сталіна", "Національні герої Кармелюк, Довбуш, Щорс" і т. п.

Кінцем червня відкрито у Харкові другу весняну художню виставку. На виставці показано коло 200 творів (з мальства, скульптури та графіки) 60 харківських мистецтв (М. Самокиша, М. Бурачека, В. Касіяна, С. Баседіна, В. Савіна, С. Анбандера, І. Дайца, Д. Шавікіна, М. Добронравова, В. Рифтіна та ін.).

*

В Бібліотеці "Минуле й Сучасне" У. В. в Кракові вийшли, як відбитки з "Київських Вістей" такі книжки: Др. М. Кордуба — "Болеслав — Юрій II" та Др. М. Андрушак — "Історичні нариси" (книжка доба).

„Українське видавництво” приступило до видання Великого Німецько-Українського словаря, що обійматиме коло 100.000 слів і вворотів на 700 сторінках, формату 16° (10×14 см).

„Інститут української літератури ім. Т. Г. Шевченка Академії Наук УРСР“ разом зі секцією критиків „Спілки радянських письменників України“ розпочав працю над створенням „Історії української радянської літератури“. З 1. вересня мало в Інституті розпочатись систематичне обговорювання поодиноких розділів історії.

З доручення „Інституту Літератури і
Мистецтв Академії Наук УРСР“
збігає письменник Д. Косарик по
Україні матеріали і документи, що
мають історично-літературне значін-
ня. В Черкаському архіві Косарик
санкціонувався в наявності невідомих
ширше документів про історію села
Кирилівки та Шевченкового роду. На
станції Гребінка письменник записав
народні легенди та перекази про Е-
гена Гребінку. В Лохвицькому музеї
одержав від рукописного відділу Ін-
ституту літератури роданий альбом
Косачів-Драгоманових (з автографами
Лесі Українки).

У львівському університеті від 7. до 11. червня провадила свої праці сесія „Академії Наук УРСР”. Сесію присвячено питанням літератури, мови, історії, археології та економіки західних українських земель. Зачитано 18 доповідей. З них великий інтерес викликали доповіді К. Студинського: „Василь Стефанік”, М. Возняка: „Авторство Перестороги”, Л. Гуфельда: „Іван Франко і модерністи”, М. Дермача: „Лесі Українка й австрійські українці” та особливо доповідь П. Фрідмана: „Багатства західних областей України й перспективи їх використання в III-ій Сталінській патріотці”.

В „Київській обласній бібліотеці ім. ВКП(б)“ була кінцем червня відкрита велика виставка, присвячена 500-річчю з дня винайдення книгодрукування. Виставка складалась з таких відділів: „Маркс — Енгельс — Ленін — Сталін про пресу“, „Виникнення книгодрукування та поширення його“.

„Виникнення книгодрукування в Росії та на Україні”, „Більшовицька книга і преса”, „Радянська книга”.

Указом Президії Верховної Ради СРСР* з 22. червня нагороджено „за видатні заслуги в області розвитку філологічних наук“ Агафангела Кримського „орденом Трудового Червоного Прапора“ ...

У Флоренції в серії видань „Народна Бібліотека Політичної Культури” вийшла праця Дра Конфорта: „Народи ССРР”. 5-ий розділ книги присвячений українському національному руху.

* З рамені Секції Мистецтв, Письменників і Журналістів УНО в Праад вийшла серія шкільних настінних га- сел.

В Країні в Українськім видавництві почав виходити новий щомісячний ілюстрований журнал для доросту п. н. „Дорога“. Перше число за жовтень вже понявилось.

Проф. Др. Іван Огієнко, знатний український мовознавець, висвячений на архієпископа Холмського і Підляського під іменем Іларіона.

Появився накладом Українського
В-ва в Кракові молитовник „Вірую”.

В Пряшові (Словаччині) вийшла брошура Степана Маконицького: "Слово до братів під Бескидом". Є це популярна брошура історично-полемічного характеру, прізначена для широких мас українства у Східній Словаччині.

Накладом Укр. В-ва в Кракові вийшов "Календар-Альманах" на 1941. рік. В Календарі беруть участь Б. Лепкий, С. Любарський, О. Годунько, Б. Данилонич та інші.

В Берліні вийшла в перекладі на українську мову публікація майора О. Лемана п. в. „Військо Великої Німеччини“. Книжка містить найпотрібніші відомості про німецьку армію.

В Нью-Йорку вийшли в перекладі на англійську мову такі праці інж. М. Сціборського: „Україна в цифрах“ та „Національна політика Соєвітів“.

Замовляйте і поширяйте такі найновіші книжки

Українського Видавництва

„ПРОБОЄМ“ в Празі:

„Книговірня Пробоєм“:

О. ОЛЕСЬ: Княжа Україна, історія України — книжої доби — у вірнатах і чисельними ілюстраціями. Стор. 176. Ціна 2-50 RM, для точних передплатників „Наступу“ і „Пробоєм“ тільки RM 2—.

Народня бібліотека „Наступ“:

1. Д. ТКАЧУК: Український націоналізм, основні асасди Стор. 16. ціна 0-30 RM.
2. М. ХВИЛЬОВИЙ: Солонський Яр, оповідання про українських партізанів під Советами з ілюстраціями. Стор. 16. Ціна 0.30 RM.
3. М. ВСЕГОРЕНКО: По окраїнних волостях, історія Холмщини і Лемківщини з чисельними ілюстраціями. Стор 70. Ціна 0-75 RM.
4. М. ЗАПОТОЧНИЙ: Дух Рутини, по сторінках історії. Стор. 20. Ціна 0-30 RM.
5. Ю. АРТЮШЕНКО: Сліди великих предків до світного майбутнього. Стор. 32. Ціна 0-50 RM.
6. С. БУДКО: Княгиня, оповідання з ілюстраціями. Стор. 48. Ціна 0-75 RM.

Бібліотека „Відвага“:

БОРИС ГРІНЧЕНКО: Олеся, чудове історичне оповідання з ілюстраціями. Стор. 16. Ціна 0-30 RM.

Самоосвітня бібліотека:

1. С. БУДКО: Свкоучник німецької мови. Виходить зашитками. Вже вийшло 7 зашитків. Ціна 1 зашитка 0-40 RM.
2. Географія України, друкується частинами в „Націоналісті“.

Великий Ілюстрований Календар-Альманах

„НАСТУП“ на 1941 рік,

в якому візьме участь велике число працівників націоналістичного пера. Календар-Альманах „Наступ“ в розміру 23,5×17 см. з багатьома ілюстраціями на 160 стор. Ціна одного примірника 1-50 RM в пересилкою.

Подібно, як минулого року вийде кишеньковий календарець

„ПРОБОЄМ“

Замовлення висилайте:

на р. 1941. Ціна 0-25 RM.

АДРЕСА: „PROBOJEM“, PRAHA XIV.-65, Poštovní schránka čís. 3.

УКРІНЦІ!

Передплачуйте,
читайте,
поширюйте
видання Українського Видавництва

„ПРОБОЄМ“

I. тижневик:

Український націоналістичний часопис „НАСТУП“, що привносить історію всіх Українських Земель та інформує про життя українців цілого світу і про світову політику. Передплата 100— К (12— RM) річно.

II. двотижневик:

„САМООСВІТНЯ БІБЛЮТЕКА ПРОБОЄМ“, „Самоучник німецької мови“ Софії Будкової, в доступному поясненнім граматики й вимови, що уможливлює без учителя навчитися німецької мови. Передплата 30— К (4— RM) на 10 зоштків.

III. місячник:

Український журнал „ПРОБОЄМ“, місячник культури, суспільно-громадського життя, мистецтва й літератури. Передплата 50— К (6— RM) річно.

IV. квартальник:

„КНИГОЗБІРНЯ ПРОБОЄМ“, в якій виходять найкращі твори наших письменників.

V. видання:

„НАРОДНА БІБЛЮТЕКА НАСТУПУ“, в якій виходять популярні книжки на різкі теми.

VI.

ВИХОВНА БІБЛЮТЕКА.

VII. випуски:

БІБЛЮТЕКА „ВІДВАГА“ для дітей і юнацтва.

VIII. ріжне:

ЛІСТІВКИ І ГАСЛА, що вдаються для прикраси Народних домів, читалень, канцелярій та помешкань. Ціни листівок і гасел точіші на стор. „Наступ“.

Гроші висилайте виключно нашими чеками: Число конта Поштової Шадниці в Празі: „ПРОБОЄМ“ 201.699, або „НАСТУП“ 9.028, в Німеччині: Postscheckkonto Nr. 122.124, Berlin, Zeitschrift „NASTUP“ in Prag; в Іен. Губернаторстві: P. Sch. A. Warschau Nr. 10.020. „Nastup“ Zeitschrift in Prag; в Словаччині: Poštová Sporitel'na v Bratislavě č. 5835 Časopis „Nastup“ v Prahe.

Замовлення слати на адресу:

„PROBOJEM“, Praha XIV-65, pošt. schr. 3.